

Magyar zeneörténet, 1983

Dobszay László: A siratóstílus dallamköre zenetörténetünkben és népzeneinkben.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983. 319 l.

A magyar népzene két ősi stílusa közül a pentaton ereszkedő stílus a kutatás figyelmét (de „egzotikus” jellege miatt a nagyközönségét is) jobban felkeltette, mint a talán még ősbibb siratóstílus. Dobszay László vállalkozott arra, hogy ezt a stílust teljességre törekvő monográfiában vizsgálja. A szoros értelemben vett siratódallamok tipológiájának felállításával kezdi: földrajzi egységenként haladva jellemzi az ott gyűjtött népi siratókat. (A legszebb darabok a Palócvidekről és Erdélyből valók.) Ezután azt vizsgálja, hogy a nemzetközi anyagban mely stílusok állanak a legközelebb a magyar siratóstílushoz. A finnugor, majd a szomszéd népek népzeneinek felmérése után a többi európai zenei stílust tekinti át. A legtöbb azonos sajátást a bolgár, a spanyol, de különösen a gregorián zenében találja meg. Közvetlen hatásról, egyenesági leszármazásról persze nincs szó; a szerző egyébként is óvatos, de biztos kézzel vezeti olvasóját a zenei kölcsönhatások, áttételek, rétegződések és egymásbajátszások sűrűjében.

Külön fejezetben vizsgálja a szerző, hogyan válik a recitatív stíusból strofikus dalszerkezet, majd rátér a magyar régiség sirató-stílusú darabjaira. Ide tartozik régi dallamaink egyik jelentékeny csoportja, a históriás ének, az egyházi énekkincsből pedig a halottas énekek és a zoltárparafrázisok. (Köztük egy sor, Balassi-formához kapcsolódó dallam is.) A régi magyar dallamok egy részének népzenei feljegyzése is van, ilyenkor mindig a nép őrizte meg a hitelesebb, teljesebb dallamot. (A korabeli feljegyzések vázlatosak.) Fontos tanulsága e fejtegetéseknek, hogy régi dallamkincsünk java, amelyet eddig a kutatók többsége hajlamos volt idegen eredetűnek feltételezni, eredeti magyar fejlemény.

A monográfia legnagyobb fejezete a Siratóstílus a mai strófás népzeneben címet viseli. Népballadák egész sora, keservek, vallásos darabok, menyasszonybúcsúztatók stb. tartoznak ide, sőt a tánczenei darabok egy része is. Nagyon érdekes az utolsó fejezet, amelyben a szerző a stílus funkcióját és történeti szerepét vizsgálja, tele eredeti ötlettel és megfigyeléssel. Így például a Kádár-história lakodalomban való népszerűségét azzal magyarázza, hogy a népi lakodalomban megőrződtek a régi lakoma (convivium) egyes szokásai, s „a Kádár-történetek lakodalomban való felmondása... a lakomai hősének és história maradványa.”

Számos kottapélda teszi érthetőbbé a szerző fejtegetéseit, s impozáns irodalomjegyzék zárja a kötetet.

S. B.

Kodály, Zoltán: Wege zur Musik. Ausgewählte Schriften und Reden.

Hgg: Ferenc Bónis. Corvina Kiadó, Budapest, 1983. 303 l.

Kodály Zoltán írásait és beszédeit tartalmazza a kötet Bónis Ferenc jól megszerkesztett, külföldi olvasót Kodály zenei és zenepedagógiai törekvéseiről kiválóan orientáló válogatásában. Az előszó kortörténetbe ágyazva jelzi az életrajzot, a korabeli szellemi törekvésekről is szól, valamint méltatja Kodály munkásságának egyedülálló jelentőségét, ám mindvégig mértéktartó. A gyermek- és vegyeskórusok szerepét, illetve az ezekhez kapcsolódó zenepedagógiai törekvéseket emeli ki elsősorban, s válogatását is ez a koncepció határozza meg. Négy nagyobb fejezetbe rendezi anyagát, amely anyag időben de műfaji szempontból is igen széles területet fog át. Az első fejezet címe: *A zene mindenkié*, s tizenöt olyan szöveget (tanulmányt, előszót, interjút, előadást és vitacikket) olvashatunk itt, amelyek arra válaszolnak, miképpen lehet a zenét valóban mindenki számára hozzáférhetővé tenni. Az első tanulmány 1929-es (*Gyermekkarok*), s végigkísérve az iskolai zene- és énekképzés korszerűsítéséért vívott nagyszerű harcát, terveit, vitáit, példáit, a fejezet egy 1966-os előszavával zárul, amelyben újra leszögezi: a zenei nevelés feladata nem csak a zenészek, hanem az értő közönség kiművelése is. E fejezet talán legismertebb, szenvedélyes hangon megírt nagy tanulmánya a példával, kottával és dalszöveggel gazdagon illusztrált írás az óvodás gyermekek zenei neveléséről (*Zene az óvodában*). A második fejezet a *Magyar népzene, magyar műzene* címet kapta, s tizenhárom szöveget tartalmaz közel fél évszázad terméséből. Kodály metaforikus szavai szerint Párizs mindig közelebb volt hozzánk, mint Kászonzakabfalva, s éppen azt akarja egész munkásságával bizonyítani, hogy ez fordítva van: az igazi magyar zene a nép ősi kultúrájában gyökerezik. Az ötfokú hangsor elemzésétől a *Corpus Musicae Popularis Hungaricae* köteteinek előszavaiig ível e fejezet, középpontjában a *Népzene és műzene*, illetve a *Magyar népzene* című tanulmányokkal. A következő fejezet már nem követ szigorú időrendet: itt olyan beszédek s előadások kaptak helyet, amelyek elődökről és kortársakról emlékeznek. A kilenc megemlékezésből négy szól Bartókról, illetve Bartókról is, és a kötet szerkesztője ezekkel zárja válogatását. A negyedik fejezet címe is beszédes: *Vallomás. Kodály Zoltán Kodály Zoltánról*. Tizennégy, többségében rövid írás került e fejezetbe, kezdve nyolcsoros önéletrajzával 1911-ből. A fejezetcímet a Nyugat Kodály-koncertjén 1932-ben elmondott vallomása adta, amely méltóképpen került e rész középpontjába.

A kötethez *Függelék* járul, amely a közölt beszédek, tanulmányok, interjúk stb. bibliográfiai adatait megadja, s ahol – főleg a külföldi olvasó számára – jól tájékozható jegyzetek olvashatók, végül pedig névmutató segíti a könyv használatát.

Ötvös Péter

Legány, Dezső: Ferenc Liszt and His Country 1869–1873.
Corvina Kiadó, Budapest, 1983. 325 l.

Legány Dezső monográfiája az 1976-os magyar kiadás után jelent meg utóbb angolul, s a nemzetközi Liszt-év különösen aktuálissá teszi, hogy a magyar muzikológia is hozzájáruljon az évforduló alkalmából sok más országban is felélénkülő kutatásokhoz.

Legány könyve szigorúan történelmi megközelítésű és szemléletű munka, mely, hűen címéhez, Liszt és a magyarok kapcsolatát vizsgálja az 1860-as és 70-es évek fordulóján.

Az olvasónak ajánlott előszóban a szerző a következő szempontokat jelöli meg mint munkamódszerének vezérfonalát: elsősorban a kordokumentumokra, s ezek között is Liszt levelezésére, valamint visszaemlékezéseire támaszkodva rekonstruálni kívánja az eredeti korhangulatot, és ebben megidézi magát a zeneszerzőt. A művek felidézéséhez is túlnyomórészt a korabeli kritikákat, sajtóvisszhangokat, reflexiókat használja. Elméleti szempontból nehezen érthetünk egyet a múlt rekonstruálásának ambíciójával, azt viszont elégedetten nyugtázhadjuk, hogy a szerzőnek valóban seregnyi fontos dokumentumot sikerült feltárnia, és ezeket gördülékeny stílusban, gazdag korrajzzal, valamint a külföldi olvasónak eligazítást adó sokrétű magyarázatokkal táalnia.

Az első fejezet az 1869-es évvel foglalkozik, amikor Liszt korábbi lazább kapcsolatok után először került szorosabb összeköttetésbe Magyarországgal, annyira, hogy ettől kezdve éveken át egyformán osztotta meg idejét három város, Róma, Weimar és Budapest között. A magyar főváros részletes bemutatása után tér rá a második fejezet Liszt 1869-es tevékenységére, itthoni látogatásaira.

Az 1869-es kéthetes vizitet a következő évben követi az immár repatriálásnak számító hazatérés, mikor is július 30-tól az év végéig, majd folyamatosan 1871 ápriliséig marad Magyarországon. Ebben az évben sem hosszú időre távozik, októberben már ismét itthon találjuk. 1872-ben április 1-én utazik el Weimarba, s október legvégén tér vissza Budapestre.

Legány Dezső közben részletesen felidézi a magyar zenei élet eseményeit és szereplőit, így például bemutatja Erkel Ferenc nem éppen zökkenőmentes pályáját a szabadságharc utáni évtizedekben. A következő rész Liszt hazai beérkezésének történetét adja elő; 1872 a *Krisztus* oratórium befejezésének éve, valamint a *Missa choralis*é, ezt követi a dicsőséges 1873-as év, mely a zeneszerző pályáján az ötödik szakaszt lezárja. Dicsőséges ez a lezárás, ugyanis Liszt 50 éves zeneszerzői jubileumának nagyszabású ünnepségeivel ér véget, melyet a magyarok rendeznek neki, s melyet ő Budapesten ünnepel.

A monografikus feldolgozást jól válogatott képanyag egészíti ki, valamint sokoldalú, a könyvet igen jól használhatóvá tevő apparátus: jegyzetek; Liszt Magyarországon töltött idejének részletes eseménynaptára, a tárgyalt évek budapesti koncert-kronológiája, valamint rövidítésjegyzék, bibliográfia és névmutató.

Szőnyi György Endre

Maróti Gyula—Révész László: Öt évszázad a magyar énekkari kultúra történetéből.
Népművelési Propaganda Iroda, Budapest, 1983. 180 l.

A kötet a történelmi korszakok nagy periódusait követve érkezik el a reneszánsz kortól napjaink énekkari kultúrájának bemutatásáig. A tizenegy fejezetre tagolódott könyv háromnegyed része (hét fejezete) foglalkozik a XIX. századvég és a XX. század kórusművészetével: *A hazai munkás énekkari mozgalom kezdetei (1880–1907); Három és fél évtized a szocialista kórusművészet útján (1945–1980)*. E terjedelmi aránytalanság részben eltűnt zenekultúránk adatszegénységét, részben az utóbbi évtizedekben bekövetkezett nagy léptékű fejlődést jelzik. Mivel a Bartók, Kodály-centenáriumok alkalmával a figyelem a két nagy, zenei életünk és nevelésünk útját meghatározó alkotóra irányult, most eltekintünk a könyvről szóló írásaitól (*A hazai kóruskultúra művészi megújulásának kezdetei: Kodály Zoltán Psalmus Hungaricusának bemutatója, 1923; Érik a vetés. A Liedertafel-korszak leáldozása. Kodály–Ady Fölszállott a páva bemutatója, 1937*). Kevésbé közismert adatokat idéznek a nyitó fejezetek.

Mátyás udvarának fényűző mivoltáról, a művészetek e fejedelmi támogatójáról sokat és sokféleképpen írtak. A királyi udvar valóban királyi színvonalú énekkari kultúrájáról már lényegesen kevesebb az ismeretünk. Pedig neves muzikológusok (pl. Johannes Tinctoris, Johannes Stockem stb.) és mesterek működtek Mátyás udvarában. Róluk, és Beatrix énekkarának későbbi sorsáról, az első nagy nevű magyar zenetudósokról — Kisvárdai János, Kincses (Monetárius) István, Honterus János —, műveikről számol be *A többszólamú éneklés kezdetei hazánkban (XV–XVII. század)* fejezet. Sajnos, kórusművészetünk fényes indulását a magyar történelem küzdelmei, a protestáns tanok hangszerellenessége hosszú időre megállította. Különös (talán a források feltáratlanságából adódik?), hogy a későbbi fejlődés elindítóját mégis a protestáns Maróthi Györgyben, a debreceni kántus (1739) és a sárospataki énekkar (1752) megalakulásában találják meg szerzőink.

A XVIII. század második felében zenei életünket a német muzsika vonita hatása alá (Joseph Haydn, Michael Haydn, K. D. von Dittersdorf stb.). Rajtuk kívül a magyar zenei élet további irányának meghatározói az újítás szándékával „színre lépő” Amadé László és Versegly Ferenc voltak. Jószándékú kezdeményezésükről, alapvető tévedésükről ugyanúgy szó esik *A felvilágosodás hatása, a hazai karének-kultúra (1770–1825)* című fejezet értékelésekor, mint ahogy a verbunkos támasztotta nemzeti-zene illúziójáról is.

A szabadság eszméjét zászlójjára tűző reformkorban a dalárdák műsorai (szöveg- és zeneszerzőik segítségével) megannyi nyílt tüntetés lehetőségét kínálták. Történelem és zene ennyire egységes összefonódásáról ritkán kaphatunk képet a magyar zenetörténetben: *A kibontakozás időszaka: a reformkortól a kiegyezésig (1825–1867)*. Egressy Béni, Erkel Ferenc, Mosonyi Mihály, Ábrányi Kornél, Liszt Ferenc, Thill Nándor és még sok, hozzájuk hasonló, áldozatokra kész ember nevével találkozhat itt az olvasó. Olyanokéval, akik tevékenységükkel végül is előkészítették az Országos Daláregyesület megalakításának igényét.

A dalostalálkozók, nemzetközi és hazai fesztiválok, zenei rendezvények, hangszeres és énekkari együttesek felsorolására ma már csak a teljesség igénye nélkül gondolhatunk. A tanulmánykötet szerzői sem erre a lehetetlenre kívánnak törekedni. S az

utolsó 5–6 esztendő tapasztalatainak összegzésekor még így is meghökkentően sok központi rendezvényre kell utalniuk – csak példaként! – az *Eszme és gyakorlat – patikamérlegen* fejezetben. A még el nem végzett feladatok, utalásszerűen sejtetett problémák megoldatlansága mellett, mindezt hatalmas eredménynek könyvelhetjük el.

Plakát, műsorfüzet-borító, címlap, igen sok fotó és kottarészlet segít a többszólamú kórusnevelés történetének áttekintésében.

Hübert Ildikó